

als projectie, introjectie, onbewuste fantasieën, splitsing, de paranoïde-schizoïde en de depressieve positie. Ook de wat bekendere binaire verdeling tussen goede en kwade borst komt aan de orde. Van het een kan het kind genieten, en het andere haat het. Beide posities blijven gedurende het latere leven aanwezig en zullen deze vroege ervaring van de relatie met de moeder in de omgang met anderen kleuren. De voornoemde psychische mechanismen vormen de bouwstenen van de objectrelatietheorie, waarvan Melanie Klein een van de grondleggers is.

Het kind in ons bevat naast de vertaling van *Our adult world and its roots in infancy* een inleiding en een korte biografie door Leontine Brameijer.

De centrale tekst, de inleiding en de biografie geven een goed beeld van de betekenis die Melanie Klein voor de psychoanalyse had en nog steeds heeft. Dat kan voor belangstellenden een aanmoediging zijn om zich verder in haar denken te verdiepen en de meer technische teksten te gaan lezen. In feite was Klein een autodidact en ervaringsdeskundige. Zij had een ongelukkige jeugd, maakte diverse ernstige depressieve perioden door en ervoer zware verliezen in haar eigen gezin. Zij ging in psychoanalyse bij Sándor Ferenczi, die haar inspireerde om zich te verdiepen in de psychoanalyse. Zij nam daartoe een kortere tekst van Freud ter hand en las *Over de droom*, dat een jaar na *De droomduiding* in 1901 verscheen. Dat was het begin van het verlangen om zelf psychoanalyticus te worden. Ferenczi gaf haar het advies om haar eigen kinderen te observeren en haar indrukken nauwkeurig te noteren. Daarmee legde Klein de basis voor haar theoretische visie op de vroege ontwikkeling van het kind. Het is interessant of deze inzichten hun bron vinden in de ervaringen die zij heeft opgedaan in de periode van de opvoeding van haar dochter Melita en waar wellicht ook de oorsprong ligt van de onmin

die zij beiden later hebben ondervonden. Vlak voor Freuds dood ontmoette zij hem persoonlijk, maar hij toonde weinig belangstelling voor haar ideeën. Desondanks bleef zij een trouwe volgeling van hem.

Het kind in ons kan beschouwd worden als een zeer korte introductie op het werk van een belangrijke denker in de psychoanalyse. In de tekst staan hier en daar wat onduidelijke zinnen, zowel in de vertaling als in de inleiding en de biografie, maar deze onfeinheiten kunnen niet verhinderen dat dit mooi uitgegeven en zeer handzame boekje een goed portret tekent van Melanie Klein en haar inzichten in de complexiteit van het subject in wording. Zowel de geïnteresseerde leek als de professional zal er ongetwijfeld door worden geboeid. Het is weliswaar een korte tekst, maar de belangrijkste ideeën van Melanie Klein komen erin aan bod en kunnen de lezer uitnodigen verder te lezen.

Psychoanalytische psychotherapie: een nieuw handboek

Bespreking van

Thijs de Wolf (2022). *Autonomy, relatedness and Oedipus — Psychoanalytic perspectives*. Bicester: Phoenix Publishing House. ISBN 9781912691999, 324 pp., £ 30,99

MARC HEBBRECHT

Met dit boek bekroont Thijs de Wolf, een boegbeeld van de psychoanalytische therapie en de psychoanalyse in Nederland, zijn mooie carrière als leidinggevende figuur. Hij wist de psychoanalytische praktijk te combineren met wetenschappelijk onderzoek en onderwijs, wat toch een bijzondere prestatie

is. Zijn inzichten hebben in het Nederlandse taalgebied een verdiende plaats verworven en krijgen nu toegang tot een internationaal publiek van psychotherapeuten en psychoanalytici. Op de cover van het boek prijken de namen van Alessandra Lemma, Frank Yeomans en Ira Brenner, die het boek aanprijzen als helder en toegankelijk. Actuele en centrale psychoanalytische kwesties komen evengoed aan bod als de tijdloze inbreng van klassieke auteurs zoals Freud en Ferenczi. Wat geldt voor het individu is eigenlijk ook van toepassing op de psychoanalyse als discipline: ontwikkeling brengt psychische verandering tot stand, waarbij vroegere structuren niet losgelaten worden of verdwijnen, maar behouden blijven. Ze worden overdekt met nieuwe lagen die de ervaring kunnen verrijken maar ook kunnen leiden tot impasse of stagnatie.

Welke rode draad wordt zichtbaar in *Autonomy, relatedness and Oedipus*?

In het boek houdt de auteur een pleidooi voor een brede definitie. Volgens hem is psychoanalyse een continuüm van zeer verscheidene behandelingsvormen die variëren in frequentie, setting en duur. Soms zijn de behandelingen gericht op het faciliteren van het mentalisatieproces, in het andere geval staat het interpreteren van innerlijke conflicten tussen psychische representaties centraal.

Psychoanalyse is zelf geen wetenschap, maar is wel geworteld in wetenschap. De psychoanalyse maakt gebruik van data uit aanverwante wetenschappelijke velden. Psychoanalyse is een reflectie op het psychisch functioneren binnen de context van interpersoonlijke relaties. Wat zijn nosografische visie betreft, is De Wolf vooral beïnvloed door het werk van Ferenczi, Fonagy en Kernberg. Zo onderscheidt hij stoornissen die een gevolg zijn van een disfunctie van het mentale proces waarbij de capaciteit om innerlijke voorstellingen te construeren faalt, van stoornissen waarbij dit proces wel

op gang is gekomen maar waar het meer gaat om een conflict tussen mentale representaties. De focus ligt niet op diagnostisch etiketteren, maar op het in kaart brengen van multipele en specifieke ontwikkelingspaden. Een psychoanalytische behandeling is gericht op het optimaliseren van de balans tussen autonomie en verbondenheid, zodat de patiënt met zichzelf kan zijn zonder anderen te verliezen en met anderen kan zijn zonder zichzelf te verliezen.

Erg boeiend zijn De Wolfs opvattingen over het oedipuscomplex. Beknopt wordt in het laatste hoofdstuk een herformulering van het klassieke oedipuscomplex voorgesteld. *Koning Oedipus* van Sophocles is als theaterstuk vermoedelijk voor het eerst opgevoerd aan het begin van de Peloponnesische Oorlog, dus rond 430 v.Chr. De tragedie is veel rijker aan inhoud dan blijkt uit de karikatuur van het oedipuscomplex, waarbij de kleine jongen zijn moeder als minnares voor zich alleen wil hebben en zijn vader als rivaal zoekt uit te schakelen. Eigenlijk moeten we het verhaal van Oedipus lezen als een droom bestaande uit verschillende elementen die verwijzen naar waarheden betreffende de menselijke natuur. Deze diepe inzichten zijn in een willekeurige samenhang bijeengebracht en vervormd, waarbij is gebruikgemaakt van onbewuste mechanismen zoals verdichting, verplaatsing, uitdrukking in beelden en symbolisatie. In *Koning Oedipus* komen fundamentele vragen naar identiteit en afstamming aan bod, zoals: Wie ben ik? Wie zijn mijn ouders? Ben ik het kind van mijn ouders? Ben ik voorbestemd om hun project voort te zetten? Is het mijn plicht om in hun voetstapen te treden? In hoeverre mag ik mijn eigen weg uitstippelen en me losmaken van hun invloed? Deze wezenlijke vragen zal elke patiënt zich stellen tijdens de psychoanalytische behandeling, vragen die hij aan zichzelf richt in de aanwezigheid van een ander: de analyticus.

Onze hedendaagse kliniek wordt steeds vaker met niet-neurotische psychopathologie geconfronteerd. In dergelijke gevallen kan men niet onmiddellijk een onderliggende oedipale structuur detecteren, denk maar aan borderline- of transgenderproblematiek. In de visie van De Wolf volgen oedipale en preoedipale relatiewijzen elkaar niet op, maar zijn ze beide aanwezig bij het prille begin van het psychisch leven. Volgens de auteur maakt het oedipuscomplex de kern uit niet alleen van de neurose, maar van alle psychopathologie. Het is transgeneratieel; aanwezig in onszelf, in onze ouders en in onze kinderen. Terecht wijst de Amerikaanse analyticus Loewald (1979) erop dat het oedipuscomplex niet ten onder gaat, maar gedurende het leven met momenten opkomt en zich weer terugtrekt en dan schijnbaar opgelost lijkt. Raakt het oedipuscomplex echter ooit opgelost? Ik denk van niet.

In dit handboek worden fundamentele psychoanalytische thema's helder en beknopt

beschreven, zoals: gehechtheid en ontwikkeling, autonomie en verbondenheid, seksualiteit, het onbewuste, het kader, diagnostiek en indicatiestelling, varianten van therapie, werken met dromen, het totstandkomen van psychische verandering en werkzaamheid van therapie. De spaarzame klinische vignettes zijn erg illustratief voor de klinische praktijk. Wat mij betreft is dit boek een voortreffelijke inleiding tot de psychoanalytische psychotherapie, die zeker haar weg verdient in de opleiding van psychiaters en psychotherapeuten. Niet alleen de Angelsaksische traditie komt aan bod; er wordt ook verwezen naar het werk van Lacan en Laplanche.

Literatuur

- LOEWALD, H.W. (1979). The waning of the Oedipus complex. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 27(4), 751-775.
- SOFOKLES (2020). *Vijf tragedies — Oidipous, Antigone, Aias, Filoktetes, Elektra*. Amsterdam: Athenaeum.